

Asia: VN/463/2021

Lausuntopyyntö hallituksen esitysluonnoksesta lastensuojelulain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

1. Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden asiakasmitoitus 35 lasta/sosiaalityöntekijä vuoden 2022 alusta ja 30 lasta/sosiaalityöntekijä vuoden 2023 alusta. (13 b §). Mitä vaikutuksia näette ehdotuksella olevan?

Lastensuojelun suuret asiakasmäärät ovat parhaimmillaan johtaneet siihen, että kunnissa on alettu pitkäjänteisesti kehittää lastensuojelutyötä. Hämeenlinnassa aloitettiin systemisen työskentelymallin kehittäminen v. 2016. Tällä hetkellä sekä avo- että sijaishuollossa työskennellään systemisissä tiimeissä. Siten lapset eivät ole vain sosiaalityöntekijän asiakkaita vaan kokonaisen tiimin asiakkaita. Työskentelyn kehittäminen suhdeperusteiseksi ja entistä aktiivisemmaksi muutostyöksi on Hämeenlinnassa osaltaan vaikuttanut siihen, että lastensuojelun asiakkuuksia on voitu onnistuneesti päättää, avohuollon asiakkuudet ovat vähentyneet ja osalla tiimeistä on jo pienempi asiakasmäärä kuin 35 lasta/sosiaalityöntekijä.

On totta, että lapsen ja hänen perheensä kannalta olisi ihanteellista, jos sama sosiaalityöntekijä voisi jatkaa lapsen asioista vastaavana sosiaalityöntekijänä koko lapsen asiakkuuden ajan. Ainakaan Hämeenlinnassa se ei ole realistinen vaihtoehto. Avo-, sijais- ja jälkihuollossa on kussakin omat sosiaalityöntekijänsä.

Sosiaalityöntekijöiden rekrytointi lastensuojeluun on ajoittain erittäin haastavaa. Avo-, sijais- ja jälkihuollon sosiaalityöntekijän työt ovat niin erityyppisiä, että sosiaalityöntekijät hakeutuvat tietoisesti tiettyyn tehtävään.

Lastensuojelun sosiaalityön tehtävät ovat juridisesti tarkoin määriteltyjä ja vaativia, mutta myös

tästä näkökulmasta katsottuna erilaisia: lastensuojelun eri kohdissa on hallittava erilaisia asioita. Kunnissa koetaan, että sosiaalityöntekijöiden saatavuus on ajoittain iso ongelma. Kunnissa on tehty paljon palveluiden muutoksia ja kehittämistyötä, jotta asiakasmäärät olisivat kohtuullisia. Siksi emme usko, että lastensuojelun asiakasmäärän säätely lailla tekee sosiaalityöntekijöiden rekrytoinnista yhtään helpompaa. Lisäksi on huomioitava, että sijaishuollossa 35 lapsen asiakasmäärä voi olla edelleen liian suuri.

2. Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi lastensuojeluviranomaisen kansainvälisestä toimivallasta (17 §), lastensuojelun järjestämis- ja kustannusvastuusta kansainvälisissä tilanteissa (17 a §) sekä lastensuojelun tarpeen arvioinnista ulkomailla (17 b §). Selkiyttääkö sääntely rajat ylittäviä tilanteita?

Hämeenlinnan kaupungin lakimies ottaa kantaa tässä yhteydessä Hämeenlinnan vankilan perheosastolle sijoitetun lapsen asiassa:

Hämeenlinnan kaupungin näkemyksen mukaan ehdotettu 17 § vaatii tarkennusta, jotta se olisi yhdenmukainen kuntien keskinäistä vastuunjakoja koskevan muun lainsäädännön kanssa.

Taustaksi esimerkki:

Kotikuntalain 3 §:n mukaan henkilön kotikunta ei muutu, jos hänen asumisensa toisessa kunnassa johtuu pääasiassa hoidosta perhehoidossa tai laitoshoidossa taikka asumisesta asumispalvelujen avulla.

Vanhan sosiaalihuoltolain 5 luvun mukaan (mikä siis on edelleen voimassa)

42 a § (30.12.2010/1378)

Jos henkilö on sijoitettu perhehoitoon, laitoshoidon tai asumispalvelujen avulla järjestettyyn asumiseen toisen kunnan alueelle ja hän käyttää kotikuntalain (201/1994) 3 a §:ssä säädettyä kotikunnan valintaoikeuttaan, palveluja koskeva järjestämisvastuu siirtyy muuttopäivästä uudelle kotikunnalle.

42 b § (30.12.2010/1378)

Edellä 16 a ja 42 a §:ssä tarkoitetuissa tilanteissa vastuu kunnan päätökseen perustuvan perhehoidon, laitoshoidon tai asumispalvelujen tosiasiallisista kustannuksista säilyy aiemmalla kotikunnalla. Uusi kotikunta laskuttaa kustannuksia vastaavan korvauksen aiemmalta kotikunnalta. Yhteenveto: 17 §:ää tulisi tarkentaa siten, että järjestämis- ja kustannusvastuu vankilan

perheosastolle olevien perheiden lastensuojelupalveluista säilyy näiden henkilöiden viimeisimmällä kotikunnalla tai ulkomailta tulleiden osalta Helsingin kaupungilla. Jos henkilö tällaisessa tapauksessa käyttää kotikunnan valintaoikeuttaan kotikuntalain 3 a§:n mukaisesti, järjestämisvastuu siirtyy vankilan perheosaston sijaintikunnalle, mutta kustannusvastuu säilyy aiemmalla kunnalla. Siinä määrin, kun vankilan perheosaston sijaintikunnan, esimerkiksi Hämeenlinnan kaupungin velvollisuuksia lisätään niin päätöksenteon kuin kustannusvastuunkin osalta voimassaolevasta lainsäädännöstä poiketen (mitä Hämeenlinnan kaupunki siis vastustaa), olisi kyseessä uusi kunnalle annettava tehtävä, minkä sitomien resurssien kompensoinnista tulisi lainsäätäjän siinä tapauksessa huolehtia.

3. Esityksessä ehdotetaan säädettävän lapsen sosiaalihuollon asian vireille tulosta ja lapsen palvelutarpeen arvioinnista (26 §). Onko ehdotettu sääntely selkeä?

Erinomainen muutos. Tämä on tärkeä muutos siksi, että lastensuojelun rooli sosiaalihuollon kentässä asettuu oikeisiin mittasuhteisiin. Hämeenlinnassa on jo vuosia ollut vain yksi lapsiperheiden palvelutarpeen arvioinnin tiimi, joka arvioi myös mahdollista lastensuojelun tarvetta. Suurin osa

lastensuojeluilmoituksista ei johda lastensuojelun asiakkuuteen. Selkeä muotoilu.

4. Esityksessä ehdotetaan säädettävän tehostetusta avohuollon tukitoimesta (37 b §). Mikä on näkemyksenne sääntelyn selkeydestä suhteessa muihin lastensuojelun avohuollon palveluihin?

Jo ennestään laissa säädetään tehostetusta perhetyöstä ja perhekuntoutuksesta. Uuden säädöksen pitää olla hyvin selkeä suhteessa lastensuojelulain muihin tukitoimiin, jotta se palvelisi mahdollisimman hyvin perheitä. Miten tehostettu avohuollon tukitoimi poikkeaa tehostetusta perhetyöstä tai kotiin vietävästä perhekuntoutuksesta? Perheillä on usein samaan aikaan esim. päihdekuntoutusta ja/tai psykiatrista avohoitoa, joiden intensiivisyyteen ja keston lastensuojelun vaikutusmahdollisuudet ovat rajalliset. Jo nykyisellä sääntelyllä voidaan viedä kotiin perhekuntoutusta ja sillä tavoin pyritään estämään lapsen sijoitus. Sääntely ei ole riittävän selkeää.

5. Onko esityksessä ehdotettu 49 a §:n 2 momentin c-kohdan päihdehoidon vieroitushoidon ja kuntoutuksen sekä sijaishuollon integroitua palvelu ja sitä koskeva päätöksenteko (49 b §) sääntelyltään selkeä ja toteutettavissa käytännössä?

Sääntelyn mukaan ensin päätetään päihdevieroituksesta + sijoituksesta max 15+15päivää ja sen jälkeen päihdekuntoutuksesta + sijoituksesta max 30 + 30 päivää. Sääntelyn ymmärtää, mutta vieroituksen ja päihdekuntoutuksen kokonaisaika olisi tämän mukaan korkeintaan 3 kuukautta. Lastensuojelussa on tällä hetkellä nuorimmillaan jopa 12-13-vuotiaita lapsia, jotka ovat jo ehtineet kokeilla lähes mitä tahansa päihteitä ja joiden päihdemyönteisyys on lähes käsittämättömät. Työryhmän julkaisussa todetaankin, että vaativassa sijaishuollossa lapsen elämässä on usein monia

pulmia samaan aikaan, esim. rajua päihteiden käyttöä ikään suhteutettuna, karkailua, rikollisuutta, vaikeita kotioloja. Lapset tarvitsevat hyvin kokonaisvaltaista hoitoa ja kuntoutusta ja siksi vaativan sijaishuollon jakaminen vähän keinotekoisiin osiin tuntuu erikoiselta. Millainen päihdelaitos tekee sellaista työtä, että lapsi irtautuu päihteistä 3 kuukaudessa - ei mikään.

6. Esityksessä ehdotetaan erityisen huolenpidon palvelun tuottamisen keskittämistä julkisen sektorin toimijoille (60 d §). Muutokseen esitetään pitkää siirtymäaikaan vuoteen 2026 asti. Mitä käytännön vaikutuksia näette ehdotuksilla olevan?

Tämä ei juurikaan muuta nykykäytäntöä. Suurin ongelma on tällä hetkellä jopa kuukausien jonottaminen EHo-jaksoille eli tähän on syntynyt hiukan samanlainen pullonkaula kuin psykiatriseen hoitoon.

7. Esityksessä ehdotetaan vähimmäishenkilöstömitoituksia vaativan sijaishuollon ja erityisen huolenpidon palveluihin (59 a §). Mitoitukset porrastetaan vuosille 2022–2026, täysimääräisinä mitoitus tulisivat voimaan vuonna 2026. Mitä käytännön vaikutuksia näette ehdotuksella olevan?

Sinänsä muutos on hyvä, koska sekä vaativassa sijaishuollossa että erityisessä huolenpidossa asiakaskunta on todella haastavaa ja työ vaatii sekä erityisosaamista että yksinkertaisesti henkilökuntaa riittävästi. Kunnille tai tuleville hyvinvointialueille tämä merkitsee sijaishuollon kustannusten nousua. Toinen seuraus on rekrytoinnin vaikeutuminen edelleen. Jo nyt lastensuojelulaitoksilla on vaikeuksia saada osaavaa henkilökuntaa.

8. Esityksessä ehdotetaan uutta säännöstä kiinnipitämisestä lapsen laitoksesta poistumisen estämiseksi (68 a §). Onko sääntely riittävän selkeä ja millaisia käytännön vaikutuksia näette ehdotuksella olevan?

Sijoitettujen lasten karkailu on tavallista ja monissa sosiaalipäivystyksissä ilmoitukset "hatkaavista nuorista" ovat tavallisinta lastensuojelua. Kiinnipitäminen poistumisen ehkäisemiseksi on yksi keino lisätä laitoksille, mutta ei poista itse ongelmaa: miksi nuori karkailee. Jos lapsi on sijoitettu hänelle sopivaan laitokseen, karkailu loppuu useimmiten suhteellisen nopeasti. Rajoitustoimenpiteiden tarkka seuraaminen vaatii valppautta sosiaalityöntekijältä.

9. Esityksessä ehdotetaan muutettavan luvatta laitoksesta poistuneen lapsen palauttamista koskevaa nykyistä säännöstä (69 a §) siten, että siinä säädetty kiinniottaminen mahdollistaa poliisille toimivallan lapsen kiinniottamiseksi virka-apuna. Poliisin virka-apun antamisesta säädetään tarkemmin uudessa 69 b §:ssä. Onko ehdotettujen 69 a § ja 69 b § sääntely riittävän selkeä ja millaisia käytännön vaikutuksia näette ehdotuksilla olevan?

Erinomainen muutos, koska tämä selkiyttää laitoksen velvollisuutta etsiä lasta aktiivisesti ja kuljettaa hänet sitten takaisin sijoituspaikkaan. Sääntely selkiyttää myös poliisin virka-apua (eli missä tilanteissa poliisin on annettava virka-apua). Hyvä muutos.

10. Esitys sisältää muutoksia työryhmän ehdotuksiin päihdehoidon vieroitushoidon ja kuntoutuksen sekä erityisen huolenpidon jakson aikana tehtävistä rajoitustoimenpiteistä ja yhteydenpidon erityisestä

rajoittamisesta (71 § ja 72 §). Millaisia vaikutuksia ehdotetuilla muutoksilla näette olevan lapsen päihdehoidon vieroitushoidon ja kuntoutuksen sekä erityisen huolenpidon jakson toteuttamiseen?

Rajoitustoimenpiteet ovat rankkoja, mutta tilanteet joissa niitä tarvitaan ovat niin ikään arkipäivää, esim. yhteydenpito henkilöihin jotka auttavat karkailussa tai päihteiden tuominen laitokseen. Lastensuojelun päihdehoidon ja EHO_jaksojen toteuttaminen on erittäin vaativaa lastensuojelutyötä. Huolta voidaan kantaa siitä, miten laitokseen saadaan rekrytoitua osaavaa henkilökuntaa, hoidon kustannuksista ja valvonnasta, jossa sosiaalityöntekijä on keskeisessä roolissa.

11. Vapaamuotoiset huomiot edellä mainittuihin säännöksiin:

-

Hänninen Marja
Hämeenlinnan kaupunki